

Fecr Yayınları: 600

AKIL VE VAHİY İLİŞKİSİ

Prof. Dr. Hayrani ALTINTAŞ

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Kasım 2022

ISBN: 978-625-8304-48-0

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

AKIL VE VAHİY İLİŞKİSİ

Prof. Dr. Hayrani ALTINTAŞ

Ankara 2022

Prof. Dr. Hayrani ALTINTAŞ

1942'de Akşehir'de doğdu.

1962'de Konya-Ereğli Lisesinden mezun oldu.

1967'de Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesini bitirdi.

1967-1968 yıllarında Diyanet İşleri Başkanlığında çalıştı.

1968-1970 yıllarında askerlik görevini yaptı.

1970'de Çumra Lisesinde, 1971 yılında Konya Karatay Lisesinde öğretmenlik yaptı.

1971-1977 yılları arasında Paris-Sorbonne Üniversitesinde doktorasını tamamladı.

1977'de A.Ü. İlahiyat Fakültesinde Dr. Asistan oldu.

1982'de Doçent oldu.

1979-1980 yıllarında Tunus'ta ve Almanya'da araştırmalar yaptı.

1983-1989 arasında A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dekan Yardımcılığı yaptı.

1987-1988 yıllarında Cezayir Constantine Üniversitesinde ders verdi.

1988'de Profesör oldu.

1989-1991 yıllarında Devlet Bakanlığı Müşavirliği yaptı.

1993-1999 iki dönem, Üniversite Senatosunda Senatör olarak görev yaptı.

1995-1998 yıllarında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu üyesi yaptı.

1994-2002 yılları arasında üç dönem İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Başkanlığı yaptı.

1992-1995 yıllarında Konya Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı oldu.

1995-1998'de arkadaşlarıyla Konya Eğitim Kültür ve Sağlık Vakfını kurdu ve başkanlığını yaptı.

Biri çeviri, biri sadeleştirme, yayımlanmış 15 kitabı, İslam'da Felsefi Düşünce, Tasavvuf, Psikoloji ve Ahlak, Etik ve Estetik konularında 100'ü aşkın, makale, çeviri, tebliğ, Milli ve Milletlerarası kongre, seminer ve sempozyumlara sunulmuş bildirileri, ayrıca radyo ve televizyonlarda çeşitli konuşmaları vardır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ-----	9
AKIL VE VAHİY-----	11
A. VARLIK VE BİLGİSİ -----	13
B. FELSEFE VE HİKMET İLİŞKİSİ -----	16
1. Hikmet Akılla Kavranır -----	16
2. Akletme ile İlgili Ayetlerden Birkaçı-----	18
C. DÜŞÜNCE VE MANTIK -----	20
D. AKIL -----	23
1. İnsanın Psikolojik Eğilimleri ve Akıl, Vahiy -----	37
2. Gerçekle İlgili Çıkarımlar ve Vahiy-----	40
3. Müslüman Filozoflarda Akıl Anlayışı-----	44
4. Akıl Yürütme Faaliyeti Nedir?-----	44
5. Akıl Yürütme, Düşünüp Taşınmaktır-----	45
6. Akletme ve Muhakeme Çeşitleri Nelerdir? -----	46
7. Aklın Faaliyet Alanı -----	47
8. Kıyas ve Gaye için Vasıtaları Kullanma -----	52
9. Akıl, Bilgi ve Eylemin Kuralı -----	53
10. Akıl ve Düzenleme-----	54
11. Akıl ve Çelizmezlik Kuralı-----	55
12. Akıl, Teklik, Çokluk, Doğrulama ve Yanıtlama-----	56
13. Akıl, Cevher, Araz, Sebep, İmkân, Zorunluluk -----	56
14. Akıl ve Sezgi İlişkisi-----	57
15. Aklileştirme -----	58
E. AKIL VE VAHİY İLİŞKİSİNDE UYGUN DURUMLAR-----	60
1. Şeyler Nasıl Anlaşılır? -----	65
2. Vahyin İlimlerin Tahsiline Atıfları ve Telkinleri -----	69

3. Akıl, Ruh, Kalp, İdrak Vasıtaları -----	74
4. Kozmosu (Evreni) Anlama -----	75
5. Yerler ve Gökler -----	79
6. Akıl, Varoluş Katmanları -----	81
7. Matematikî Düzen (Altın Oran)-----	83
8. İbadet Fenomenolojisi-----	84
9. Saf Akıl, Bilgi, Tecrübe, Davranış ve Hüküm Verme -----	87
10. Anlama, Algılama ve Kıyas-----	89
11. Aklın İçerikteki Timsal ve Anlamı İdraki-----	92

F. AKIL, BİLGİ VE DEĞER----- 95

1. Akıllı İnsan, Kâmil İnsandır-----	96
2. Teslimiyet ile İlgili Ayetler-----	99
3. Teslim Olmuş Kişi-----	100
4. İnsanın Tabiatla Bütünleşmesi-----	110
5. Teslim Olmuş Kişinin Psikolojik, Sosyolojik ve Antropolojik Açıdan Özellikleri-----	115
5.1. Teslim Olmuş Kişinin Psikolojik Durumu -----	115
5.2. Teslim Duygusu ve Vahiye Adalet Gereği-----	116
5.3. İyimeslik-----	118
5.4. Alçakgönüllülük-----	119
5.5. Aşk ve Sevgi-----	120
5.6. Gerçek Sevgi-----	121
5.7. Bağışlama-----	124
5.8. Basiret-----	125
5.9. Cömertlik-----	126
5.10. Bağışlama-----	128
5.11. İtidal-----	130
5.12. İyi Niyet-----	131
5.13. Nezaket-----	132
5.14. Sadâkat-----	134
5.15. Sadelik-----	135
5.16. Merhamet-----	136
5.17. Minnet-----	137
5.18. Yiğitlik-----	137

5.19. Yumuşak Huyluluk -----	139
5.20. Akıl ve Olaylara Bakış (Kötümserlik ve İyimserlik) --	140
6. Aklın kabul etmediği ve Vahyin reddettiği tutumlar-----	142

G. AKLIN VAHYE TESLİMİYETİ----- 144

1. Vahyin Akla Muhalefeti-----	144
2. Nefsi Terbiye ve Tezkiye-----	148
3. Nefis Mertebeleri-----	149
4. Gerçek Benin Uyanışı-----	158
5. Akıl ve Ahlak-----	163
6. Aklın Kabul Ettiği Eşitlik, Hürriyet ve Adalet-----	167
7. Yükümlülük Şuurunu-----	173
8. Akıl ve Kıssalar-----	177
9. Akıl, Hayat ve Değeri-----	179
10. Akıl, Vahiy ve Hayatın Gerçekleri-----	214
11. Akıl ve Aile-----	216
12. Ailede Anne ve Baba-----	219
13. Ailede Ahlaki Davranışlar-----	221
14. Akıl ve Varlığın Çeşitli Görünüşleri-----	223

H. AKIL VE İMAN İLİŞKİSİ----- 233

I. AKIL VE AŞKIN VARLIK----- 235

İ. İLETİŞİM VE İDRAK----- 239

J. AKLIN TEMİZLİĞİ----- 242

1. Akıl ve Vahiy Çerçevesinde Mantıkî ve Mantıksız Eylemler	243
2. Akıl, Vahiy, Dini İnançlar ve Kararlar-----	244
3. Akıl ve Vahiy Işığında Guruplar Arası İlişkiler-----	248

K. AKIL VE SOSYAL İŞLEME (MANİPÜLASYON) TEKNİKLERİ----- 249

L. AKIL, ÖN YARGILAR VE VAHİY----- 256

M. ETİK, ESTETİK ve PSİKOTERAPİ -----	261
N. ŞUUR-----	265
O. AKLI KORUMA HADDİ AŞMAMADIR-----	268
Ö. AKIL, VAHİY VE VARLIKLARDA DOĞAL İÇGÜDÜ--	269
P. HZ. PEYGAMBER VE İLETİŞİMİN EN GENİŞ ŞEKLİ -	270
R. TARİHTE AKILCILIK VE VAHİY -----	272
S. AKIL VE ESMÂ'Ü'L-HÜSNÂ-----	275
Ş. AZI KARAR, ÇOĞU ZARAR (ORTA ÜMMET) -----	276
T. DEĞERLER İNŞASI-----	280
U. DİNE HİZMET -----	282
Ü. AKIL VE VAHİY İLİŞKİSİ AÇISINDAN TÜRKİYE -----	284
V. AKIL, VAHİY VE AHLAKİ BUNALIMLAR -----	290
1. Değerler ve İnsanlık -----	290
2. Ahlaki Sarsıntılar veya Krizler-----	290
SONUÇ: MEKKE'SİNİ ARAYAN İSLAMİYET-----	293
SON SÖZ-----	297
FAYDALANILAN ESERLERDEN BAZILARI-----	299

ÖN SÖZ

İnsan, akılla beşerî varlık olma niteliğini kazanmıştır. Ona meleklerin secde etmelerini sağlayan, akla sahip olmasıdır. Bu akıl sayesinde, var olan her şey, onun emrine verilmiş ve her şeyden üstün kılınmıştır. Bu akıl sayesinde ki, yüce Allah'ın hitabına mazhar olmuş ve bütün ilahi kitaplar ona gönderilmiştir. Bu akıl sayesinde ki, yeryüzünü imar etme yani yüce Allah'ın eylemlerinin benzerlerini yapma görevini üslenmiştir. İnsan, ruhun bir gücü olan aklın kazandırdığı insan olma kimliği ile düşünebilmekte, karar verebilmekte ve düşüncelerini eyleme dönüştürebilmektedir.

Akıl, hisler dünyasında, etki altında kalabilecek durumda bulunmaktadır. Bu etkiden kendisini kurtaracak gene bizzat kendisidir. Bu kurtarma ameliyesi, aklın kendi yetenekleri, nitelikleri ve tabiatına uygun düşünmesi sayesinde olabilmektedir. Öyle ise kişiye düşen görev, akla kendi tabiatına uygun düşünme imkânını hazırlamaktır. Bu hazırlık da aynı şekilde, akılı, doğruyu, gerçeği, iyiyi, güzeli ve yararlı olanı akıl ile kavrama niteliği içinde bulundurma ve bunun için gereken şartları hazırlama ile mümkün olabilmektedir. Buradan anlaşılmaktadır ki, insan, çok büyük bir sorumluluk içindedir. Bu sebeptendir ki, ilahi hitap, *“Biz sorumluluğu dağlara verdik de onlar bunu üzerlerine almaktan çekindiler, fakat insan onu üslendi”* demektedir.

İlahi hitap vahiy, aklın eşyayı akıl kanunlarına ve tabiatına göre kavramada gerekli şartları hazırlayamamış olan kişileri ikaz etmek, uyarmak ve tembihatta bulunmak üzere kişiye hitap etmekte, onu muhatap almaktadır. Akla sahip olmak suretiyle vahye muhatap olabilmek büyük bir mazhariyettir.

Bundan dolayıdır ki, akıl ve vahiy arasında sıkı bir ilişki vardır. Küçük doktora dersleri notları olan bu bilgiler, gene küçük bir kitapçığa dönüştü. Bu fikirler, fakirin kendi değerlendirmeleridir. Bu imkânı bizi bahşeden yüce Rabbimize şükürler olsun. O'nu över ve respih ederiz. Eser, eğrisi doğrusuyla hizmet etme amacını taşımaktadır. Çalışma ve çabada bulunma bizden başarı yüce Allah'tandır.

Hayrani ALTINTAŞ
Ankara 2022